

- Под ред. В. И. Мукомеля и Э. А. Паина. — М. : Институт социологии РАН ; Academia, 2005. — С. 9.
6. Nicholson P. P. Toleration as a moral ideal // Aspects of Toleration / Ed. by J. Hordon & S. Mendus. — L.–N. Y. : Methuen & Co, 1985. — P. 160.
  7. Капустин Б. Г. Россия и Запад на пути к миру миров : монография / Борис Капустин. — М. : РАГС, 1993. — С. 26.
  8. Уолцер М. О терпимости... — С. 63.
  9. Там же. — С. 74, 106–108.
  10. Див.: Кимлика У. Современная политическая философия. Введение / Уилл Кимлика ; [пер. с англ. С. Моисеева]. — М. : ГУ ВШЭ, 2010. — 592 с.
  11. Бенхабиб С. Притязания культуры. Равенство и разнообразие в глобальную эру / Сейла Бенхабиб ; [пер. с англ.] ; [под ред. В. Л. Иноземцева]. — М. : Логос, 2003. — С. 23.
  12. Муфф Ш. Политика и политическое / Шанталь Муфф // Политико-философский ежегодник. Вып. 1. / РАН ; Ин-т философии ; [Отв. ред. И. К. Пантин]. — М. : ИФРАН, 2008. — С. 88–102.
  13. Фукидид. История / Изд. подготовили Г. А. Стратановский, А. А. Нейхард, Я. М. Боровский ; [пер. и примеч. Г. А. Стратановского]. — Л. : Наука, 1981. — (Литературные памятники). — С.80.

SUMMARY

Oleg Kuz

GHOSTS AND PRACTICES OF TOLERANCE

The article is devoted to the analysis of the contemporary discourse of tolerance. The existing philosophical and linguistic connotations of the concept of tolerance has been researched. It has been proved that the social meaning and importance of the actions, assessed as tolerant or as a manifestation of the intolerance, every time determines by the situation.

Keywords: tolerance, intolerance, identity, public relations, social practices, postmodern.

Андріяна Дронюк

ІДЕЯ СВЯЩЕННОГО ГЕРОЇЗМУ ТА ЛИЦАРСТВА У ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИХ ТА ЖИТТЄВИХ ПОШУКАХ ВОЛОДИМИРА ШАЯНА

Розкрито основні поняття, які характеризують священний героїзм та лицарство у творчих пошуках філософа В. Шаяна. Показано філософсько-релігійні засади мислителя щодо відродження та зміцнення духовних героїчних цінностей України та її ролі у всьому світі.

Ключові слова: священний героїзм, лицарство, святість, правда, Свята Борня, жертва, безсмертність, Перун, Орден.

Сьогодні, в період економічної та духовної світової кризи, коли Україна прагне віднайти своє становище у європейській та світовій співдружності, варто звернутися до творчого доробку українців, у працях яких ми можемо так чи інакше знайти дороговказ виходу нашої держави з кризового становища та шляху до процвітання.

Одним з таких маловивчених особистостей був Володимир Петрович Шаян — етнофілософ, релігієзнавець, санскритолог, культуролог, етнолог, мовознавець, поет. До проголошення незалежності України мислителі української культури, які з різних причин перебували в еміграції, вважалися буржуазними націоналістами і їхні праці були заборонені.

Дослідники сучасної філософської думки приходять до висновку про повернення до етнічної духовності, філософії, релігії¹. Саме виявленню і вивченню духовних цінностей українського народу усе своє свідоме життя присвятив Володимир Шаян. В Україні та Європі В. Шаян відомий, перш за все, як автор проголошення відродження і переосмислення етнорелігій.

Частково аналізом творів В.Шаяна з філософського та релігієзнавчого погляду займалися Г.Лозко², Т.Беднарчик³ та Т.Хміль⁴. У деяких розвідках В.Шаян згадується як історик чи філолог.

У даній статті ми спробуємо показати ідею священного героїзму та лицарства як рушійну силу у духовному житті України, як це висвітлено В.Шаяном у його життєвому та творчому шляху.

Володимир Шаян народився 2 серпня 1908 року у Львові в родині підстаршини австрійської армії, а за польської окупації Галичини — залізничного службовця. Мати походила зі селянського роду с. Добростани на Львівщині. Закінчив з відзнакою львівську гімназію у 1927р. До 1939 р. навчався у Львівському університеті, де оволодів знаннями з філософії, санскритської, європейських мов та літератури. У 1944 р. він емігрував до Відня, 1945 — до Аусбурга, а з 1948р. по 1974 — жив у Лондоні, де і помер⁵. Там працював директором бібліотеки та музею ім. Т.Шевченка, був головою Педагогічної комісії, заступником голови ПЕН-клубу в екзилі, заступником голови Ліги Європейської Свободи, дійсним членом Української Вільної Академії Наук, членом Британського Товариства Літераторів, Головою Спілки Українських Вільних Журналістів та ін.⁶

За Володимиром Шаяном, священним героїзмом називаємо героїзм, який служить найвищим ідеалам нації і людства одночасно⁷. Цим героїзмом прийнята вся духовна історія української землі.

У філософських дослідженнях вченого поняття української національної ідеології нерозривно пов'язане з українською духовністю. Ці питання актуалізуються ще за часів Київської Русі, коли “становище і характер священного героїзму, як основи українського світовідчуження, було вже ясно виражене і здійснюване в ідеології українського лицарства Київської Доби”⁸. В.Шаян планував написати окрему працю “Ідеали українського лицарства княжої доби”, та, на жаль, цей матеріал не виявлено. Пізніше священний героїзм проявився у козацькій добі. Професор виявляє святість у Лицарів Козацького Ордена, повних життя, крові, радості і життєвої потуги. Вони борються за цінності та ідеали своєї нації. “Чи могли б існувати Справедливість і Воля, як би не було сили священного героїзму, яка ці ідеали встановлює, закріплює і їх здійсненню служить?”⁹.

В.Шаян стверджує, що історія насправді є розвитком ідей, виражених чи то в релігійних системах, чи в ідейно-моральних цінностях нації. З філософського погляду започаткував і обґрунтував саму ідею священного героїзму, на думку В.Шаяна, саме Григорій Сковорода, “пробудник пробудників”¹⁰. Так, Сковорода називає героїв-творців нових рухів в історії “уродженими благовісниками”¹¹. Учнями Сковороди, а, отже, і духовними лицарями, вчений називає Котляревського, Квітку-Основ'яненка, Костомаріва, Куліша і Шевченка.

Вияв священного героїзму, за дослідженнями В.Шаяна, яскраво відображається в українській літературі, яка стала основою української філософії та ідеології, національних реформ та релігійних рухів¹².

Другим втіленням Духа української нації В.Шаян називає Тараса Шевченка. Як він зазначає, “Священний героїзм Шевченка це не тільки боротьба проти тиранів, — це нещадний похід проти всякої облуди, лицемірства й неправди в історії людства... Бог Шевченка це Живий Дух Правди, Добра і Волі”¹³. Шевченко у вченого — це “великий дух ведійських вішунів, творців Упанішад — магів Бога Сонця”¹⁴. Чин “святого ясного лицаря, лицаря правди” полягав у тому, що Шевченко “хотів ножами свого слова вицідити з народу сукровату кров раба і налити туди чистої і святої”¹⁵. Цю фразу В.Шаян неодноразово повторює у своєму дослідженні життя і творчості поета. “Героїчний лет Шевченкового генія” найбільше проявився, як вважає професор, у поемі святої борні “Гайдамаки”, де “з таких перемог постає й твориться історія народу, формуються кристали його морального призначення. Це тут освячується дух народу і розковує крила до лету”¹⁶. Природа Шевченкової святості нерозривно пов'язана зі землею і з народом. Вона воююча й очищаюча, активно спрямована проти земського зла, вона пробуджує волю чину, волю здійснення святості¹⁷. На думку В.Шаяна, Шевченко показав себе в образі Перебенді, який “із сонячних висот одухотвореного

героїзму хоче свої високі правди поширити на землі, проспівати гімн про-рочий на землі і померти серед блаженного почування безстрашності і безсмертності”¹⁸. В.Шаян вважає, що “святий лицар” — це найбільш від-повідне окреслення самого Шевченка.

“Передовим” лицарем, якого визнали своїм духовним провідником Українські Січові Стрільці, В. Шаян назвав Івана Франка. У Франка професор виявляє “одну велику національну віру ... у священній героїзм української Справи”¹⁹.

Основу основ священного героїзму В.Шаян знаходить у житті та працях Лесі Українки: “лицар це той, що бореться за чесний стяг”²⁰ до останнього подиху. Леся Українка “гартувала себе на ... Великого Лицаря в колі Духа і Слави”²¹, прагнула “пробудити націю до визвольної боротьби! Підняти на чин! Викоренити рабство з душі, із світогляду, з історії... Першою стати до бою!... І не треба їй софізмів, програм, ні навіть догм філософії. Їй вистачить її чисте серце, відвага й героїзм”²². Як тільки Леся стала повнолітньою, І.Франко визнав її жінкою, яка може носити лицарський меч мужчин”²³. В.Шаян називає поетесу “просвітленою”²⁴, “Високою Жрицею Святині Українського Слова і Духу”²⁵. У фіналі драми Лесі “Бояриня” професор вбачає “картину неперевершеного, в ідейно-моральній силі, священного героїзму... питання героїчного обов’язку супроти Батьківщини”²⁶.

Лицарем священного героїзму, за дослідженнями Володимира Шаяна, можна вважати Олега Ольжича, який був героєм та борцем, втілюючи свою поезію у революційній діяльності, будучи заступником голови Проводу ОУН у 1944р. Вчений вважає, що Катерина у поемі “Муки Св.Катерини” стала для Ольжича “Символом Великої Матері України, мученої за правду її віри”²⁷. Пропозицію Ольжича прийняти подвійні муки, щоб звільнити Мученицю, він називає мужнім викликом Святого Лицаря, який лише шкодує, що не можна вмирати двічі”²⁸. Героїзм Ольжича проявляється ідейно-моральною непохитністю, яка, на думку філософа, є дійсною і найсильнішою зброєю на світі. “Постава і ідеологія святого лицарства так органічно спаяна із його душею, що на хитання немає там місця.... Це благородне почування... дається людині, що справді досягнула безособової чистоти своєї дії”²⁹. О.Ольжич “перекладав свою поезію на мову своїх чинів. Із мови своїх чинів і своєї духової правди він писав потім програму ОУН”³⁰. Також В.Шаян вважає, що основною рушійною силою душі Олега є чиста, ніжна, потужна і тверда любов до воїна і героя, що поет любить у воякові перш за все “безмежне щастя розкутого духа, що переборовши слабкість, сумнів, страх й хитання, творить нову і вищу особовість Лицаря”³¹. У Ольжича філософія борні і святості, на думку вченого, знайшла найкращу форму вираження. В.Шаян підкреслює, що О.Ольжич все

життя шукав міф, який би став стимулом для історіотворчих зусиль нації і в результаті сам став втіленням міфу про святого Лицаря³².

Початки героїзму та “лицарської спільноти” Володимир Шаян вбачає уже у ранніх творах Бориса Грінченка, який звертався до творців історії “теплим і любовним словом “друже”³³, а пізніше “показував силу пробудженого ідеалізму й благородності в ... народі”, що приводить до “перевтіленого духу козацьких і лицарських героїв, який жде на своє пробудження у свідомості та героїчному чині”³⁴. Б.Грінченка професор називає “великим поборником Лицарства”³⁵. Грінченковий героїзм має “постійну і рівномірну напругу, стається фактом його “буднів”, “звичайним станом” його душі”³⁶. Поезія Грінченка, за виснуванням В.Шаяна, “є висловом нового, вищого, духово-лицарського стану нової людини в історії людства”³⁷.

“Сповнене великим чином й ідеалізмом”³⁸ було життя героїв УНР, розстріляних біля с. Базар на Житомирщині. Спадкоємцем і носієм священного героїзму та його яскравим вираженням професор називає Українську Повстанську Армію. У боротьбі, яку вели повстанці, “Сила служила Ідеї і Праву”³⁹. Дії ОУН-УПА склали “Добу Безсмертних Героїв, що повністю свідомі свого історичного призначення”⁴⁰.

Основною силою героїзму та лицарства В.Шаян вважає почуття святості, яка уявляється у вигляді “Світло-Істоти, або ж Світло-Сонця” і викликає в людині “дивний і піднесений стан душі від сильного натхнення аж до світовізії віщунів”⁴¹. Святість проявляється у внутрішньому переживанні та спостереженні, у інтроспекції. Вчений називає святість основним атрибутом Бога. У лицарів-пророків святість має надзвичайну силу напруги і проявляється у їхніх душах “об’явленням”⁴². “Розвинене, удосконалене вчення про таку природу Божества, Космосу і Людської Душі було предметом Знання Таємного, цебто вищого пізнання, яке передавалося достойним цього просвітлення”⁴³. Почуття святості у професора тотожне почуттю блаженності, коли “почуваємо дивне піднесення духа й торжественність... Суть цього почування — це одне з найглибших питань метафізики”⁴⁴. У Т.Шевченка виступають навіть сльози блаженності. В такому стані душі, за висновком В.Шаяна, людина пізнає своє призначення⁴⁵. Вибух почуття святості, на думку вченого, відбувся за три роки до смерті у О.Ольжича⁴⁶.

Центральною філософською ідеєю лицарства у В.Шаяна виступає “одержимість людської природи ідеалістичним героїзмом”⁴⁷. На думку філософа, ідеалами, за які віддавали своє життя та творчість у священному героїзмі лицарі, були добро, правда, воля, справедливість. Їхня справа була найвищим ідеалом не тільки нації, але всього людства. А сила священного героїзму ці ідеали встановлює, закріплює і служить їх здійсненню⁴⁸. Тому

священний героїзм у В.Шаяна, як правило, постає як ідеалістичний героїзм, яким наскрізь пройнята філософія Сковороди і який пізніше продовжив у своїй творчості Шевченко. Виключно у Святому Лицарстві виразно закладається “Ідеал Української Духовності”⁴⁹. О.Ольжич у своїх ідеологічних статтях ідеали героїзму, жертвовності, лицарської чистоти життєвого шляху усвідомлює як цінності в історії усїєї нації. Людині-лицарю, за висновками В.Шаяна, притаманні правдивість, благородні емоції, благородні ідеї, що в цілому виявляють благородний героїзм⁵⁰.

Існують укладені філософами закони героїчної етики лицарства. Їх вперше сформулював Г.Сковорода. Шевченко повторив слова Сковороди в поетичній формі і проголосив по суті ті самі закони, повністю поєднані з відчуттям “правди як святості”⁵¹. Вчений проводить порівняння і приходиться до висновку про тісний зв’язок філософії Шевченка (“Кавказ”) з філософією Сковороди (“Зміїний потоп”) з точки зору теофанії. У О.Ольжича професор знаходить наголошення на ідеї “Вищого Посвячення”⁵² як основи для націоналістичного світовідчуження, звідки випливає ідея лицарських чеснот. Святий Лицар — це той, “що захищає покритвджених, що визволяє уярмлених. Це той, що справедливо карає злочинців судом святим і справедливим. Це той, що буде встановлювати новий лад нового світу”⁵³. Лицаря обов’язково повинні характеризувати такі якості, як відвага, непохитність і чистота. Вчений дає їм такі визначення: “Відвага — нести у світ правду свого високого призначення. Непохитність — це не тільки традиційна вірність жовніра своїй державі, ... але це вірність лицаря своєму Вождеві ... Чистота — це відданість цілого життя, цілої духовості і цілої душі одній, великій і священній справі”⁵⁴.

Одним із законів лицарської етики, відображених у творах та публікаціях В.Шаяна, можемо назвати вірність складеній присязі. Таку лицарську вірність дотримали організатори “Братерства Тарасівців” — Б.Грінченко, І.Липа та М.Міхновський, які також “зберегли непохитну, благородну вірність ідеям”⁵⁵. Збереження вірності присязі вимагає від лицарів дотримання її протягом всього життя, а, отже, “суцільної жертви цілого життя на вівтарі Священної Ідеї”. “Братерство Тарасівців” В.Шаян назвав прообразом Ордену⁵⁶.

“Правди святого лицарства” проголошує, як зазначає В.Шаян, у творі “Єретик” Т.Шевченко, який знає, що “знайдуться лицарі, спроможні сміливо підняти прапор здійснення правди на світі”⁵⁷. Професор заявляє: “Є правда в житті! Знають її святі лицарі Великого Бога”⁵⁸ і вважає, що “найглибша правда лицарів Сонця” полягає у відомих словах Кобзаря “Борітеся — поборете...”. У І.Франка “правда, передумана, глибока правда душі, така, що має силу, така, що визволяє, така, що роззброює ворога”⁵⁹.

Основою священногероїчного мислення і світогляду наших Предків, за дослідженнями В.Шаяна, був Міф Божественного Лицарства. Професор погоджується з О.Ольжичем, що основа для цього міфу закладена у “Слові про похід Ігоря”. Міфологема усіх героїчних міфів українського народу полягає в тому, що завданням українських лицарів, дітей Бога Сонця, є творити цінності (добро, правду, духовність), здійснювати їх і вести до них усе людство⁶⁰.

Одночасно В.Шаян знаходить відмінність між поняттями “герой” та “лицар”. На його думку, “Герой — це поняття індивідуальне, як героїзм є індивідуальною прикметою характеру. Лицар можливий тільки в зорганізованій лицарській спільноті.... Лицарство — це не тільки революційний героїзм нації під час її зриву чи повстання. Лицарство — це окремий стан світовідчужання і рівночасно окрема форма національного існування. Цим почуттям вищого обов’язку різниться лицар від героя”⁶¹.

В.Шаян висловлює припущення, що молоді лицарі-провідники (з 7 до 11 років) самі творять світ своїх таємних мрій, у яких відображається їх подальше життя⁶². Так, наприклад, Шевченко ще в дитинстві читав та “списував Сквороду”. Сам лицар святої борні Г.Скворода з дев’ятирічного віку проводив вільний час у лісі чи в полі, граючи на сопілці, складаючи сумні пісні та “розмовляючи сам з собою”⁶³. Ідеал лицарства у Лесі Українки, за дослідженнями вченого, зародився, виріс і закріпився ще в період отрочтва, коли в Луцькому замку вона ідентифікувала себе з лицарем, “прибитим списом до землі, який кидає в обличчя ворогові своє безсмертне “Убий, не здамся!””⁶⁴.

Також вчений у своїх творах героїзм та відданість своїм ідеалам неодноразово називає “Святою Борнею”. Зокрема, таким лицарем, на думку В.Шаяна, є Б.Хмельницький. “Як правдивий Лицар Святої Борні він усе знав межу між помстою і справедливістю і ніколи цієї межі не перейшов”⁶⁵. В.Шаян визнає позитивні моральні якості українського героїзму, тому що в українському світовідчужанні герой здійснює певне “творче і конструктивне завдання. Він бореться із силами негачії і морального Зла, що перешкоджають у сотворенні Ладу і Добра”⁶⁶. Найглибший, найправдивіший смисл святої борні, за висновками професора, проявляється у “величі живого духа, міці живого слова”⁶⁷. Ідею Священної Борні і Священномучеництва Олега Ольжича він називає “фрагментом великого космічного бою Ясного Лицаря Сонця проти Царя Зла і Теміні”⁶⁸.

Одним з основних світоглядних питань українських лицарів є ідея боротьби “Світла із Тьмою”. Ця ідея проявляється вже в період княжої доби, коли “внуки Дажбога, сини і сили Світла” борються зі “силами Теміні, темними і дикими мон-

гольськими ордами"⁶⁹. Кожний великий український лицар-пророк, подвижник визвольної справи чи визначний діяч "зустрічався з боротьбою із темнотою і обскурантизмом"⁷⁰. Справедливо філософ зазначає, що ця сама ідея "борни Світла і Тьми" актуальна в душах сьогочасних українських лицарів⁷¹.

Усвідомлення своєї найглибшої сутності, на думку вченого, найбільше проявляється у "стані, який екзистенціалістична філософія окреслює як т. зв. "граничну ситуацію", себто при загрозі смерті, чи "зустрічі" зі самою смертю"⁷². У такій "межовій ситуації" майже завжди перебувають духовні воїни чи лицарі та "благовісники Правди", які готові загинути з радістю, виконуючи "вроджений чин"⁷³. Так, воїни Святослава "рвалися на смерть, немов на радість найвищу"⁷⁴. Неперевершену погорду смерті героя у "межових ситуаціях" зустрічі зі смертю (називаючи їх моментом "надприродного зачудування"⁷⁵) В.Шаян бачить у баладах та поемах Б.Грінченка. Воїнською зброєю, за виснуваннями професора, є не тільки меч, а, перш за все, тіло, енергія, сила і саме життя. У боротьбі найважливішою він вважає "справу з Богом, якій служить дух лицаря"⁷⁶. В.Шаян доводить, що існує "Дух Світла і Дух Космічної Мислі", і тільки він знає, скільки "його синів і лицарів вмирало в стані чистої святості"⁷⁷ за ідеї визволення України від будь-якого рабства. У Грінченка самотній, або останній лицар аж до смерті обороняє Священний Стяг, який вказує на перемогу Ідеї, за яку гине лицар⁷⁸. Темі безсмертя присвячена поезія "Храм", де філософ показує безперервну героїчну традицію лицарів, які творять новий лад⁷⁹.

У житті лицарів-героїв, за розвідками В.Шаяна, майже завжди присутня тема жертви. Саме життя лицарів є жертвою чину, жертвою життя на вівтарі Правди та Ідеї⁸⁰. Принесення у жертву свого життя як утвердження ідеї — це активна форма "святої борни", обов'язкова складова української духовності⁸¹. Так, на думку вченого, Леся Українка, щоб розпалити героїзм молодих героїв до священного чину і боротьби та щоб ці ідеали встановити, ствердити і здійснити, принесла в жертву своє життя⁸². В.Шаян "бачить", якого успіху наша нація повинна досягнути, принісши в жертву безчисленні життя козацьких лицарів та лицарів під Крутами і ОУН-УПА83. У О.Ольжича мислитель виявляє "філософію спеціально-українського героїзму і жертви"⁸⁴. У жертву приніс своє життя і Б.Грінченко на фронті українського національного пробудження⁸⁵. Жертву свого життя лицарів-героїв філософ пояснює повинністю воїна перемогти "свій біологічний гін життя і самозбереження, складаючи його як повну і свідому жертву Ідеї". Відбувається "перемога над самим собою"⁸⁶. В.Шаян вважає, що "наука про дійсність жертви мусить сягати в метафізику й теологію"⁸⁷.

На основі своїх розвідок В.Шаян однозначно приходять до висновку про українську націю як "Лицаря-Оборонця Правди і Справедливості"⁸⁸.

Завдання українського лицарства полягає у встановленні “Права і Справедливості між народами світу”⁸⁹. У Т.Шевченка, для прикладу, великою справою святого лицаря повинно бути “спасення людства”, яке можливе, як і шлях до братерства народів, через борню за волю власного народу⁹⁰. Олег Ольжич своєю героїчною творчістю та життєвим шляхом хотів створити, за висновком професора, свідомого своєї ролі в історії людства Лицаря-Дружинника, який виборює не тільки Українську Державу, але й новий лад в історії людства⁹¹. Тому дійсність такої божественної творчості веде до усвідомлення божественної сутності нації, а отже, до обожествлення самої нації⁹². В.Шаян вважає, що ідеї лицарства також добре відображені у героїчних творах Василя Пачовського, де “доконується психо-онтологічна ідентифікація цього найвищого Ідеалу Людства із Ідеалом України, разом із тим її апотеоза”⁹³. “Якась могутня, незбагненна Сила Великого Призначення” веде вперед провідників нації, а за ними і всю націю на “безмежні височини героїзму, жертвовності, ідеалізму і посвяти”⁹⁴.

В ідеї Слави В.Шаян бачить “найвищу” ідею української духовності, найбільше прагнення всього “Великого, Героїчного, Лицарського і Святого”, жертвовного, благословенного. Славу як метафізичну сутність філософ називає категоричним імперативом найвищої морально-ідейної суверенності нації, призначенням української нації⁹⁵. У О.Ольжича ідея слави найяскравіше виражена у символі “Сонця Слави”. У баладі В.Шаяна “Слава Свята” князя Святослава служитиме після смерті “в небесах Перунових”⁹⁶ воїнам з “вірними та лицарськими серцями”⁹⁷.

В.Шаян доводить, що у створенні та здійсненні нового типу українського героя найбільшу роль відіграють генії поети-пророки, яких вчений назвав креаціоністами⁹⁸, до яких належали автор “Слова про похід Ігоря”, Г.Сковорода, Т.Шевченко, Ю.Федькович, Леся Українка, І.Франко, Б.Грінченко, В.Пачовський, О.Ольжич.

Богом — покровителем лицарства у В.Шаяна виступає Перун. У своїй праці “Про Перуна знання таємне” автор виявляє якості лицарів на прикладі Лицаря Сонця, Лицаря Перуна. Серед настанов морального змісту для лицарства можна виділити наступні: 1) Лицар перемагає зло, тому що не думає про власне спасіння як мету життя⁹⁹; 2) Лицар перш за все повинен перемогти свої пристрасті; 3) Зрада є гіршою від смерті; 4) Борня Лицаря — це “віщення радості, це творення радості, це розсонячнення душ радістю Божої творчості”¹⁰⁰.

Від Перуна хоробрі “герої з небес” отримали вірність і мудрість, “світотворчу силу”, про що дізнаємося з молитви Святослава¹⁰¹.

У результаті опрацювання матеріалу про козаччину, яка “у своїй неперевершеній структурі була по суті лицарським орденом для оборони буття і

життя народу”¹⁰², у Володимира Шаяна виникла ідея створення “Ордену Лицарів Бога Сонця”. Ця нелегальна релігійно-політична організація була створена професором 5 листопада 1943р. у Львові. Метою “Ордену” була боротьба проти Німеччини і СРСР за визволення України. “Орден” повинен був “включитися в політичну і революційну ОУН”. Заприсяжним лицарям, які не змогли евакуюватися разом із В.Шаяном на Захід, він дав наказ стати до лав УПА. Друга група “Ордену” була створена в Авґсбурзі в Німеччині в 1945р. Також у Лондоні у 50-их роках під керівництвом В.Шаяна видавався одноіменний часопис. Орденську присягу склали Богдан Війтенко, Всеволод Герасимович, Богослов Ліський, Вишата Святославич, Лев Силенко, Петро Роенко (П. Боголюб), О.Новаківський. Інших лицарів з дванадцяти посвячених поки що не встановлено. Лицарем також називали Степана Кухаря¹⁰³. Як зазначав професор, “Орден культивує проявлення Істоти. В Істоті є потуги куди сильніші, чи складніші, чи більш важливі, ніж Слово. Такою силою в Ордені уважається Лицарський Чин”¹⁰⁴. У поезії “Балада про Сонце” В.Шаян вказує на створений ним “новий Орденський Міф”, а образний блиск лицарського щита “Ордену” порівнює зі світлом сонця¹⁰⁵. У “Слові тріумфальному” вчений робить висновок про духовну спадщину, яку створений ним “Орден” отримав від лицарів та героїв попередніх поколінь¹⁰⁶. Темі культу Бога Перуна як батька-натхненника лицарів “Ордену” професор присвятив збірку поезії “По-встань, Перуне”¹⁰⁷. Свої погляди на героїзм та лицарство “Ордену” В.Шаян частково виразив також у збірці, виданій у 50-их роках минулого століття, “Орден Бога Сонця”. Зокрема, у двох одноіменних поезіях філософ закликає весь народ пристати до лицарів Сонця¹⁰⁸ та розпалити “пожежу, в якій переплавиться всесвітнє зло на золото”¹⁰⁹. У вірші “Суря-сонце” професор вказує, що “у крові героїв усіх часів і просторів” тече “кров сонця”¹¹⁰.

В.Шаян називає наказом передової фаланги лицарів “Ордену” утвердження й здійснення протягом всього життя “сили і висоти” ідеалістичного героїзму, які виражені кличем Лесі Українки “Убий, не здамся!”¹¹¹. В “Ордені” ставилося питання “неособової, чи надособової дії лицаря чи героя”, оскільки боротьба лицаря “мала б бути героїчним непереможним чином цілої нації, а далі основою її ладу”¹¹².

Після ліквідації таборів “переміщених осіб” лицарі роз’їхалися у різні частини світу. Коли зв’язок між ними втратився, В.Шаян написав у “Листі до друзів”, що “примушений бути одним вояком на полі бою”. М.Русичу на запитання, чи досі В.Шаян вважає їх лицарями, професор відповів, що ні¹¹³.

Володимир Шаян став першим і головним лицарем “Ордену Бога Сонця” і своїми творами та діяльністю втілював священний героїзм у життя. На наше переконання, філософ та релігієзнавець В.Шаян був одним з “оборонців

Ладу і Добра”, одним з “Лицарів Правди і Справедливості, що на нього жде історія забрудженого людства”¹¹⁴.

В.Шаян присвятив велику кількість своїх праць та значну частину творчого життя для дослідження питання героїчного лицарства, проте вважав, що “філософія священного героїзму вимагає, очевидно, дальшого розвитку й поглиблення”¹¹⁵.

1. Колодний А. Язичництво як релігійний феномен // Українське релігієзнавство. — К., 2003. — № 27–28.
2. Лозко Г. Володимир Шаян — основоположник Відродження Рідної Віри // Сварог. — К., 1999. — № 9. — С. 5–8.
3. Беднарчик Т. Теологія та моральне вчення української Рідної Віри Володимира Шаяна // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. — Львів: Логос, 2004. — Книга II.
4. Хміль Т. Проблема духовності в етико-релігійному вченні Лева Силенка. — К., 2001. — 21 с.
5. Лозко Г. Володимир Шаян — основоположник Відродження Рідної Віри... — С. 5–8.
6. Боголюб П. Відродження Української духовності і віри // Українське відродження. — Гамільтон, Онтаріо Канада, 1989. — Ч. 25. — С. 21.
7. Шаян В. Священний Героїзм // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 452.
8. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 449.
9. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 451.
10. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 456.
11. Шаян В. Етичні, Соціологічні й Педагогічні Погляди Г. Сковороди // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 518.
12. Шаян В. Життя і творчість Бориса Грінченка // Визвольний шлях. — 1964. — Кн. 2. — С. 158.
13. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 460.
14. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 545.
15. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 534–535.
16. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка... — С. 555.
17. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка... — С. 558.
18. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка... — С. 562.
19. Шаян В. Іван Франко Син свого Народу // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 605.
20. Шаян В. Праці про Леся Українку // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 628.
21. Шаян В. Праці про Леся Українку... — С. 635.

22. Шаян В. Праці про Лесю Українку... — С. 642.
23. Шаян В. Праці про Лесю Українку... — С. 645.
24. Шаян В. Праці про Лесю Українку... — С. 666.
25. Шаян В. Праці про Лесю Українку... — С. 647.
26. Шаян В. Праці про Лесю Українку... — С. 655.
27. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 708.
28. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 709.
29. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 712–713.
30. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 713.
31. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 720.
32. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 730.
33. Шаян В. Життя і творчість Бориса Грінченка // Визвольний шлях. — 1963. — Кн. 11–12. — С. 1292.
34. Шаян В. Життя і творчість Бориса Грінченка... — С. 1295.
35. Шаян В. Поезія благородного героїзму // Визвольний шлях. — 1964. — Кн. 9. — С. 899.
36. Шаян В. Поезія благородного героїзму... — С. 897.
37. Шаян В. Поезія благородного героїзму... — С. 899.
38. Шаян В. Етичні, Соціологічні й Педагогічні Погляди Г. Сквороди... — С. 521.
39. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 463.
40. Шаян В. Повесть про героїв // Визвольний шлях. — 1965. — Кн. 12. — С. 1359.
41. Шаян В. Найвища Святість // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 182.
42. Шаян В. Найвища Святість // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 188.
43. Шаян В. Найвища Святість // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 189.
44. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 538–539.
45. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 708.
46. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 703.
47. Шаян В. Повесть про героїв // Визвольний шлях. — 1965. — Кн. 12. — С. 1359.
48. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 451.
49. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 728.
50. Шаян В. Поезія благородного героїзму // Визвольний шлях. — 1964. — Кн. 9. — С. 894–895.
51. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 457.
52. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 725.
53. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 728.
54. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 727.
55. Шаян В. Містерія могили Тараса Шевченка // Визвольний шлях. — 1964. — Кн. 3. — С. 271.
56. Шаян В. “Братерство Тарасівців” і “Самостійна Україна” // Міхновський М. Самостійна Україна. — Лондон, 1967. — С. 6–7.
57. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 577.
58. Шаян В. Основна Сила Творчості Т. Шевченка // Шаян В. Віра Предків

- Наших... — С. 588.
59. Шаян В. Іван Франко Син свого Народу // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 598.
60. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших... — С. 746.
61. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших... — С. 726.
62. Шаян В. Праці про Лесю Українку // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 622.
63. Шаян В. Григорій Сковорода — лицар святої борні. — Гамільтон, Онтаріо Канада, 1984. — С. 23.
64. Шаян В. Праці про Лесю Українку // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 627.
65. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 451.
66. Шаян В. Священний Героїзм.. — С. 461.
67. Шаян В. Основна Сила Творчости Т. Шевченка // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 588.
68. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 713.
69. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 448.
70. Шаян В. Життя і творчість Бориса Грінченка // Визвольний шлях. — 1963. — Кн. 11–12. — С. 1293.
71. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 448.
72. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 454.
73. Шаян В. Етичні, Соціологічні й Педагогічні Погляди Г. Сковороди... — С. 518.
74. Володимир. Баляда про Святослава. — Лондон: Орден, 1965. — С. 27.
75. Шаян В. Поезія благородного героїзму // Визвольний шлях. — 1964. — Кн. 9. — С. 901.
76. Шаян В. Етичні, Соціологічні й Педагогічні Погляди Г. Сковороди... — С. 520.
77. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 714.
78. Шаян В. Поезія благородного героїзму // Визвольний шлях. — 1964. — Кн. 9. — С. 901.
79. Володимир. Гимни землі. — Лондон: Орден, 1967. — С. 18–20.
80. Шаян В. Етичні, Соціологічні й Педагогічні Погляди Г. Сковороди... — С. 520.
81. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 745.
82. Шаян В. Праці про Лесю Українку // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 644.
83. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 745.
84. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших... — С. 745.
85. Шаян В. Життя і творчість Бориса Грінченка // Визвольний шлях. — 1963. — Кн. 11–12. — С. 1303.
86. Шаян В. Поезія благородного героїзму // Визвольний шлях. — 1964. — Кн. 9. — С. 896.
87. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків Наших... — С. 745.

88. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 452.
89. Шаян В. Священний Героїзм... — С. 463.
90. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 715.
91. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 720.
92. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 721.
93. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 725–726.
94. Шаян В. Життя і творчість Бориса Грінченка // Визвольний шлях. — 1963. — Кн. 11–12. — С. 1289.
95. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 747.
96. Володимир. Баляда про Святослава. — Лондон: Орден, 1965. — С. 25.
97. Володимир. Баляда про Святослава. — Лондон: Орден, 1965. — С. 18.
98. Шаян В. Олег Ольжич // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 721.
99. Беднарчик Т. Теологія та моральне вчення української Рідної Віри Володимира Шаяна // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. — Львів: Логос, 2004. — Книга II. — С. 71.
100. Шаян В. Про Перуна Знання Таємне // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 294.
101. Володимир. Баляда про Святослава. — Лондон: Орден, 1965. — С. 28.
102. Шаян В. Аналіза “Влес Книги” // В.Шаян. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 79.
103. Лозко Г. Європейський етнорелігійний ренесанс: витоки, сутність, перспективи. — К.: Такі справи, 2006. — С. 345–350.
104. Шаян В. Віра предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 16.
105. Володимир. Баляда лісового шуму. — Лондон: Орден, 1965. — С. 28.
106. Володимир. Слово золоті дядеми. — Лондон: Орден, 1963. — С. 21–22.
107. Володимир. Повстань, Перуне. — Онтаріо, Канада: Орден, 1967. — 32с.
108. Шаян В. Орден Бога Сонця. — Львів: Ізмарад, — С. 40.
109. Шаян В. Орден Бога Сонця... — С. 43.
110. Шаян В. Орден Бога Сонця... — С. 21.
111. Шаян В. Праці про Лесю Українку // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 660.
112. Шаян В. Етичні, Соціологічні й Педагогічні Погляди Г. Сковороди... — С. 422.
113. Русич М. Дещо із життєпису Володимира // Альманах Світання. — 1974. — № 3 (V). — С. 5.
114. Шаян В. Священний Героїзм // Шаян В. Віра Предків наших... — С. 453–454.
115. Шаян В. Етичні, Соціологічні й Педагогічні Погляди Г. Сковороди // Шаян В. Віра Предків наших. — Гамільтон: Видавничий Комітет при Святині Дажбожій в Гамільтоні, 1987. — С. 522.

SUMMARY

Andriiana Droniuk

IDEA (NOTION) OF SACRED HEROISM AND KNIGHT IN VOLODYMYR SHAYAN'S PHILOSOPHY AND RELIGIOUS AND VITAL SEARCH

In the article throw light upon idea (notion) of sacred heroism and knight

in Shayan's vital and creative inheritance. Open basic concepts which characterize heroism and knight in creative search of philosopher. Show philosophy and religious principles of thinker over revival and strengthening of spiritual heroic values of Ukraine and her role in the whole of world.

Keywords: sacred heroism, sacrifice, immortal, truth, Order.

Олексій Запорожченко

ПРОБЛЕМА ВІДЧУЖЕНОСТІ ЛЮДИНИ У ВЧЕННІ СУЧАСНОГО ІНДІЙСЬКОГО МІСТИКА БХАГАВАНА ШРІ РАДЖНІША (ОШО)

Розглядається вчення відомого індійського містика Бхагавана Шрі Раджніша, його зв'язок з дослідженнями представників Франкфуртської школи та аспекти його містичного вчення, що пов'язані з дегуманізацією та відчуженням людини.

Ключові слова: містика, дегуманізація, відчуження, усвідомлюваність, медитація.

Останнім часом ми спостерігаємо процеси, коли містика все більше і більше стає звичайною складовою масової культури. Про це свідчить і тривалий телевізійний проект "Битва екстрасенсів", і цикл передач "Неймовірно, але факт", багато медіа-програм про непізнане і містичне, популярність жанру фентезі, велика популярність літератури містичного та езотеричного характеру. Очевидність того, що містика зайняла свої міцні позиції в культурі сучасності, не заперечується і в академічних колах. Якщо ще два десятиліття тому містицизм розглядався як тимчасове явище, пов'язане з тривалою кризою і соціокультурними трансформаціями, і вважалося, що незабаром здоровий глузд приведе до розсіювання туману містичних настрів, то тепер стало очевидним, що містицизм не тільки відродився, але став модою, впливовим і широко поширеним захопленням, спостерігається його експансія на нові, давно секуляризовані сфери людської діяльності, і це визнається дослідниками, які стоять на різних світоглядних позиціях¹.

Фундаментальними дослідженнями релігійного досвіду займалися В.Джеймс, З. Фройд, К.-Г. Юнг, Е. Фром, М. Еліаде, типології універсальних характеристик містичного феномену були запропоновані такими західними філософами, як В. Джеймсом, В.Стейсом, Ф. Стренгом, Ф. Фаппольдом. Теоретико-методологічною основою дослідження релігійного досвіду є